

ТЕХНОЛОГІЇ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДТРИМКИ ПІДЛІТКІВ З ТРУДНОЩАМИ СОЦІАЛЬНОЇ ВЗАЄМОДІЇ

У статті розкриті основні напрями роботи педагогів з організації соціально-педагогічної підтримки підлітків з труднощами соціальної взаємодії та технології її здійснення у загальноосвітній школі. Наголошено на необхідності комплексного підходу у здійсненні соціально-педагогічної підтримки.

Ключові слова: соціально-педагогічна підтримка, підлітки, соціальна взаємодія, технології.

The article reveals the main directions of the work of teachers on the organization of social-pedagogical support for adolescents with the difficulties of social interaction and the technology of its implementation in a comprehensive school. The necessity of an integrated approach in the implementation of socio-pedagogical support is emphasized.

Key words: social-pedagogical support, teenagers, social interaction, technologies.

Сьогодні життєдіяльність людини реалізується на шляхах все більш активного спілкування з іншими людьми за допомогою телекомунікаційних засобів, а також людей один з одним за допомогою комп'ютера. Сучасне суспільство потребує громадян, що здатні успішно вирішувати соціально-значущі проблеми та є компетентними у питаннях соціальної взаємодії.

Входження підростаючого покоління в соціум залежить від того, наскільки людина, ще будучи школярем, навчиться успішно здійснювати взаємодію з однолітками та дорослими. В першу чергу це стосується школярів підліткового віку. Прагнення підлітка зайняти нове місце у стосунках із людьми, прагнення до самоствердження й дорослості не завжди набуває адекватних форм вираження.

Вивченням теорії соціальної взаємодії займалися такі вчені, як П. Сорокін, С. Фролов, Т. Парсонс, Р. Лінтон, Дж. Хоуманс, Дж. Г. Мід, Г. Блумер, Е. Гоффман, З. Фрейд, Н. Смелзер, Г. Гарфінкель.

Дослідженню та розробці технологій соціально-педагогічної роботи у громаді присвячені роботи Т. Алексеєнко, Р. Вайноли, О. Безпалько.

Соціальної взаємодії у різновікових групах школярів досліджувала Л.В. Байбурдова. Формуванню компетентної особистості присвячені дослідження І.А. Зимньої.

Сучасний виховний процес: сутність та інноваційний потенціал

Аналіз наукової літератури та реальної педагогічної практики доводить, що при включенні школярів в систему соціальних відносин вчителі недостатньо уваги приділяють розвитку компетентності соціальної взаємодії. На нашу думку завданням школи є не тільки орієнтація на інтелектуальну підготовку школярів, але й формування у школярів навичок соціальної взаємодії.

На сьогодні у закладах освіти здійсненням соціально-педагогічної підтримки школярів займаються фахівці з соціально-педагогічної та психологічної роботи (соціальні педагоги, психологи), а також педагогічний колектив школи.

Спілкування з однолітками у підлітковому віці набуває величезного значення. Стосунки з товаришами перебувають у центрі особистого життя підлітка, багато в чому визначаючи всі інші сторони його поведінки і діяльності, у тому числі й навчальної.

Невміння або неможливість підлітка досягти, в силу яких-небудь обставин, певного положення приводить до різних порушень в навчальній діяльності, зниженню успішності, прояву недисциплінованості, аж до здійснення правопорушень. Такий вплив соціометричного статусу підлітка в класі на його шкільне життя визначається, перш за все, особливостями особистого розвитку в цей віковий період.

Для здійснення соціально-педагогічної підтримки підлітків характерними ознаками є системність, адресність, превентивність, сумісність, технологічність та фасілітаційна спрямованість. Відповідно до цих ознак в аспекті роботи соціального педагога загальноосвітньої школи соціально-педагогічна підтримка підлітків з труднощами соціальної взаємодії являє собою систему діяльності соціального педагога загальноосвітньої школи, спрямовану на організацію конструктивної взаємодії всіх учасників педагогічного процесу та соціального середовища з метою надання підліткам адресної, превентивної та оперативної соціально-педагогічної допомоги в запобіганні та подоланні в процесі життєдіяльності різного роду перешкод [3].

Сучасний виховний процес: сутність та інноваційний потенціал

Соціально-педагогічна підтримка щодо подолання труднощів соціальної взаємодії має здійснюватися за трьома основними напрямками: робота з підлітками; робота з батьками; робота з педагогами. Усі вони мають реалізовуватися комплексно для того, щоб уникнути негативного впливу зовнішніх чинників на процес подолання труднощів соціальної взаємодії.

Зупинимося докладніше на кожному з них.

Соціальна психологія поділяє взаємодію на два типи: кооперація та конкуренція. Кооперація передбачає об'єднання, координацію сил всіх учасників спільної діяльності, тобто носить позитивний характер, а успіх залежить від ступеня включеності кожного у процес. Конкуренція ж навпаки викликає протиставлення учасників один одному, тобто конфлікт.

Конфлікти між підлітками в межах школи, класу найчастіше засновані на емоціях і особистій неприязні. Конфлікт загострюється і охоплює все більше школярів. Знання чинників, які обумовлюють виникнення міжособистісних конфліктів в підлітковому середовищі, дозволяє розробити комплекс методів, спрямованих на їх профілактику та формування навичок успішного вирішення. Практика доводить, що підлітки, без спеціальної підготовки, не вміють самостійно вирішувати конфлікти, що виникають, і в їхніх конфліктних стосунках переважають деструктивні тенденції.

Тому дуже важливим є впровадження в шкільне життя процесу медіації – мирного способу вирішення конфліктів. Застосування таких практик досить ефективне, адже попередження конфлікту між учасниками навчально-виховного процесу, формування у школярів конструктивних взаємин, навички самостійного розв'язання конфліктів, засобами колективного та індивідуального впливів, формування позитивного шкільного мікроклімату – є одним із провідних завдань соціально-педагогічної підтримки у загальноосвітньому закладі.

Впровадження відновних практик відбувається через створення Шкільних служб порозуміння. Шкільна служба порозуміння (ШСП) – це команда підготовлених старшокласників-посередників (або медіаторів), які допомагають

Сучасний виховний процес: сутність та інноваційний потенціал

своїм ровесникам розв'язувати конфлікти мирним шляхом (використовуючи у роботі відновні практики – медіацію однолітків, коло) та працюють над формуванням безпечної атмосфери у навчальному закладі [4].

Завдання ж соціального педагога полягає у підготовці медіаторів із числа учнів середньої та старшої школи, а також проведенні індивідуальних бесід та консультацій з найбільш «активними» учасниками конфліктних ситуацій.

Ще однією ефективною технологією соціально-педагогічної підтримки є організація проектної діяльності школярів.

В процесі групової взаємодії реалізується цілий комплекс педагогічних задач, а саме соціальних, естетичних, моральних та психологічних. Функції педагога полягають у створенні умов набуття досвіду колективної взаємодії з позиції самовизначення та самореалізації; демонстрація культурних цінностей спілкування та відносин між людьми з позиції довіри; демонстрація норм ставлення до людини з позиції її самоцінності; заохочення успішності участі у груповій взаємодії, підвищення його особистої компетенції та усвідомлення ним індивідуальним цілей. Саме в процесі організації та реалізації соціальних проектів школярі мають можливість розкритися та подолати міжособистісні перепони [1].

Наступною технологією соціально-педагогічної підтримки підлітків з труднощами соціальної взаємодії є тренінгові заняття.

Тренінг є ефективним груповим методом соціально-педагогічної роботи і відповідає природньому прагненню підлітків до спілкування, створює найкращі умови для набуття навичок міжособистісної комунікації, сприяє створенню позитивного образу власного «я», гармонізує стосунки з оточуючими.

Основна мета тренінгових занять полягає у розвитку соціально-комунікативного потенціалу підлітків, який складається з соціальної компетентності, адекватної самооцінки, почуття впевненості та навичок ефективної взаємодії в колективі, що в підсумку призводить до формування соціально-компетентної особистості [2].

Іншим напрямком у роботі педагогів з організації соціально-педагогічної підтримки підлітків з труднощами соціальної взаємодії є робота з батьками. Як і у випадку з підлітками, у роботі з батьками реалізуються індивідуальні та колективні форми роботи. Однак суттєва відмінність полягає в тому, що робота з батьками має обмеження за часом. Основна увага зосереджується на двох напрямках – просвітницькому та превентивно-корекційному.

Перший напрям передбачає проведення тематичних батьківських зборів, круглих столів, лекторіїв із залученням фахівців різних служб, індивідуальне консультування.

Ефективним способом здійснення превентивно-корекційної роботи є залучення батьків до спільної діяльності з дітьми в межах реалізації соціальних проєктів. Саме така соціально-корисна діяльність сприяє зближенню та налагодженню конструктивної взаємодії між батьками та підлітками та розкриттю їхнього внутрішнього потенціалу.

Діяльність соціального педагога нерозривно пов'язана з роботою педагогів школи і носить системний характер. Взаємодія з педагогічним колективом здійснюється в наступних напрямках: індивідуальна робота з проблеми учня будується з класним керівником, вчителем-предметником, вузькими спеціалістами школи.

З класними керівниками вибудовується найбільш тісний контакт, тому що цей фахівець надає первинну допомогу дитині у вирішенні його проблем.

Вчителі-предметники безпосередньо спілкуються з підлітками під час навчально-виховного процесу. Взаємодія будується на основі рішення навчальних проблем дитини, контролю його здатності до навчання і відвідуваності.

Взаємодія з фахівцями школи вузької професійної спрямованості (психологи, педагоги-організатори, логопеди, фельдшер та інші) здійснюється при необхідності надання конкретної професійної допомоги.

Доцільною та необхідною є участь соціальних педагогів в роботі методичних об'єднань класних керівників, засідання яких мають практичне

Сучасний виховний процес: сутність та інноваційний потенціал

значення і проводяться в різних формах: тренінги, дискусії, ділові ігри, педагогічні майстерні. Учителям пропонується великий практичний матеріал щодо підвищення педагогічної грамотності батьків і активні форми взаємодії сім'ї і школи. Соціально-педагогічні консультації включають в себе питання соціального і педагогічного характеру спрямовані на вирішення конкретної проблеми [2].

Кінцевою метою соціально-педагогічної підтримки шкільного соціального педагога має бути забезпечення включення підлітків у відкритий освітній простір для вільної соціальної взаємодії в системі «школа - родина - соціальне середовище».

Література

1. Виховання особистості у добровільній діяльності : метод. посіб. / [Алексєєнко Т.Ф., Данілова А.П., Малиношевський Р.В. та ін.] / під заг. ред. Т.Ф. Алексєєнко. – Ніжин : ПП Лисенко, 2015. – 192 с.

2. Організація соціально-педагогічної підтримки школярів групи ризику : метод. посіб. / [Алексєєнко Т. Ф., Жданович Ю. М., Куниця Т. Ю., Малиношевський Р. В., Сергєєва Н.В.] / за заг. ред. Т. Ф. Алексєєнко. – К. : ТОВ “Задруга”, 2017. – 168 с.

3. Соціально-педагогічна підтримка дітей та учнівської молоді : монографія / [Алексєєнко Т. Ф., Жданович Ю. М., Малиношевський Р. В. та ін.] / за заг. ред. Т. Ф. Алексєєнко. – К. : ТОВ “Задруга”, 2017. – 168 с.

4. Шкільні служба розв'язання конфліктів: досвід упровадження : посіб.. – К., 2009. – 167 с.

Лавринчук В.П., м. Київ

ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО СВІТОГЛЯДУ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ

Статтю присвячено проблемі формування національної свідомості учнів на уроках української мови. На фактичних матеріалах вправ, підібраних до кожного уроку, на проблемних питаннях, що ставляться при вивченні тих чи інших тем, інтегруванні української мови та літератури, й, можливо, інших дисциплін формуємо і розвиваємо любов до рідної землі, Батьківщини, шліфуємо національну самосвідомість.

Ключові слова: національна свідомість, Україна, Батьківщина, патріотизм, нація, народ.

The article is devoted to the problem of formation of students' national consciousness at Ukrainian language lessons. The author highlights the ways how to form and develop love for our native land, homeland, and national identity. They are the factual materials of the exercises selected for each lesson, the problematic issues that are put into the study of certain topics, integration of the Ukrainian language and literature, and other subjects.

Keywords: national consciousness, Ukraine, motherland, patriotism, nation.